Telefoons de school uit: Betutteling of broodnodig?

Betekenisgeving van leerlingen, ouders en leerkrachten aan het "thuis of in de kluis"-beleid

Behavioural Science Institute

Radboud Universiteit

Inhoudsopgave

Colofon 3

Inleiding 4

Het onderzoek 5

Praktisch 10

Cognitief functioneren 13

Autonomie 15

Sociaal-emotioneel 16

Welzijn 20

Vermaak 23

Telefoongebruik in de thuiscontext 25

Conclusies en aanbevelingen 26

Referenties 29

Colofon

Telefoons de school uit:
Betutteling of broodnodig?
Betekenisgeving van leerlingen, ouders en leerkrachten aan het "thuis of in de kluis"-beleid

Uitgevoerd door
Het onderzoek van deze publicatie is uitgevoerd door onderzoekers van het Behavioural Science Institute aan de Radboud Universiteit Nijmegen, onder leiding van Loes Pouwels.

Met dank aan
Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met twee middelbare scholen in regio Nijmegen. We bedanken alle leerlingen, leerkrachten en ouders voor hun deelname aan het onderzoek. We bedanken Anouk Scheres voor haar bijdrage aan de opzet van het onderzoek.

Citeren
Pouwels, J. L., Vreeswijk, L. L. M., van den Berg, Y. H. M., & Daalmans, S. (2024). Telefoons de school uit: Betutteling of broodnodig? Betekenisgeving van leerlingen, ouders en leerkrachten aan het "thuis of in de kluis"-beleid, Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit, Nijmegen.

Contact
loes.pouwels@ru.nl

Inleiding

In de maatschappij zijn er veel zorgen over de impact van telefoongebruik op de schoolprestaties en het welbevinden van leerlingen op school. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de VO-raad, Stichting Platform VMBO's, de Sectorraad Praktijkonderwijs, Ouders & Onderwijs, LAKS en verschillende onderwijsvakbonden zijn daarom samen overeengekomen dat telefoons, tablets en smartwatches vanaf 1 januari 2024 niet meer gebruikt worden in de klas, tenzij ze voor onderwijsdoeleinden worden gebruikt (Rijksoverheid, 2024). De exacte invulling van het beleid mogen scholen zelf vormgeven en zij gaan hier dan ook verschillend mee om.

Zo zijn er scholen waarop het gebruik van telefoons in de klas alleen nog maar voor onderwijsdoeleinden is toegestaan, terwijl op andere scholen telefoons helemaal niet meer in de klas gebruikt mogen worden. Sommige scholen gaan nog een stap verder en hebben een "thuis of in de kluis"-beleid ingevoerd, waarbij leerlingen hun mobiele telefoon niet mogen gebruiken tijdens schooltijd en zij hun telefoon thuis of in de kluis dienen te laten.

De Radboud Universiteit heeft een onderzoek uitgevoerd naar de verwachtingen en gewaarwordingen van het beleid. Dit is gedaan door middel van een voormeting en nameting bij leerlingen, ouders en leerkrachten. Leerlingen worden vaak slechts in beperkte mate betrokken in de vormgeving van het telefoonbeleid op hun school. Hun perspectief is echter van wezenlijk belang aangezien het beleid grotendeels om hen gaat. In dit rapport delen we daarom niet alleen de betekenisgeving van ouders en leerkrachten aan het beleid, maar staan we met name stil bij wat leerlingen vinden. Dit rapport heeft als doel om de kennis te vergroten van alle partijen die betrokken zijn rondom de vormgeving van telefoonbeleid op scholen, waaronder, schoolbestuurders, ouders, leerlingen, politici, ambtenaren, beleidsmakers, onderzoekers en journalisten. Ook willen wij leerlingen meer inzicht bieden in welke voor- en nadelen zij mogelijk kunnen verwachten indien hun school besluit om een "thuis of in de kluis"-beleid in te voeren.

Dr. Loes Pouwels

Lara Vreeswijk, MSc

Dr. Yvonne van den Berg

Dr. Anouk Scheres

Dr. Serena Daalmans

Het onderzoek

In december 2023, voordat het “thuis of in de kluis”-beleid werd ingevoerd, is aan leerlingen, ouders, leerkrachten en andere schoolmedewerkers van twee scholen in regio Nijmegen gevraagd wat volgens hen de belangrijkste voor- en nadelen van het “thuis of in de kluis”-beleid zijn. Vervolgens hebben leerlingen tijdens de nameting in maart/april 2024 gerapporteerd over hun gewaarwordingen toen het beleid daadwerkelijk was ingevoerd. In dit rapport worden de voorspelde voor- en nadelen besproken en rapporteren we in hoeverre deze verwachtte voor- en nadelen ook daadwerkelijk worden ervaren. We nemen de antwoorden van leerlingen daarbij als uitgangspunt en vullen dit waar nodig aan met inzichten vanuit ouders en leerkrachten. Verrassend genoeg noemden ouders, leerkrachten en leerlingen veelal dezelfde voor- en nadelen.

Voormeting

De vragenlijst is ingevuld door 984 leerlingen, waarvan 212 leerlingen afkomstig zijn van school 1 en 772 van school 2 (zie Figuur 1). De leerlingen hadden een gemiddelde leeftijd van 14 jaar. Van de deelnemers identificeerde 545 leerlingen zich als jongen, 420 als meisje, 7 als anders, 3 als ‘weet ik niet’ en 21 leerlingen wilden deze vraag niet beantwoorden. 85% identificeerde zich als Nederlander.

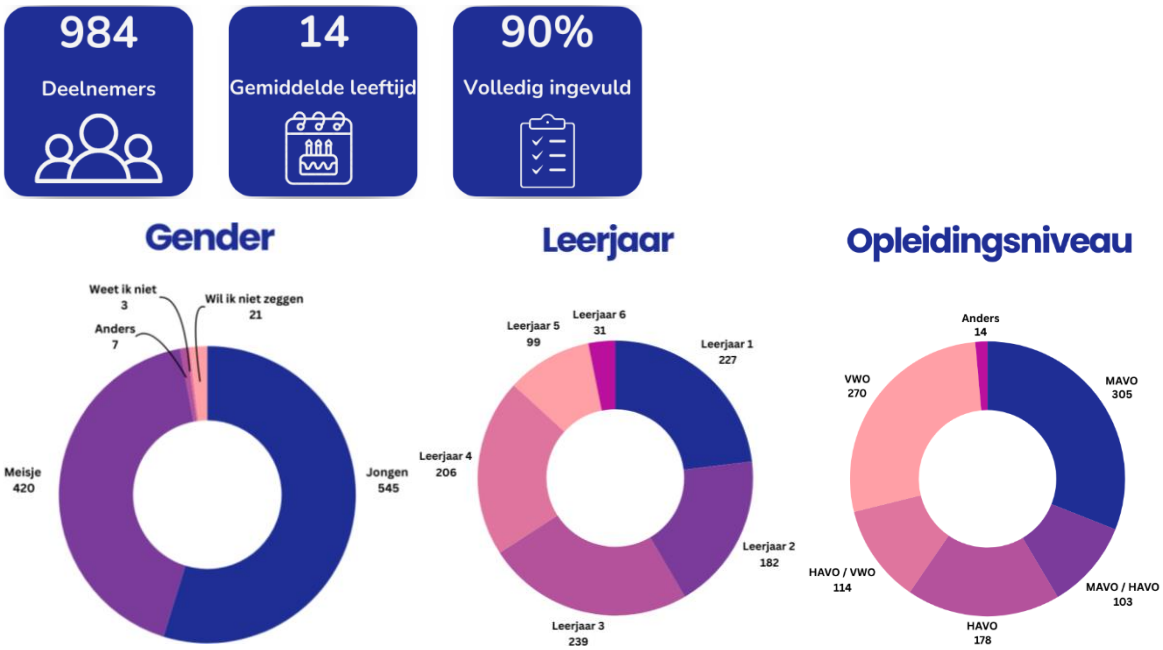

Figuur 1. Demografische gegevens van leerlingen (voormeting).

Op basis van antwoorden van 953 leerlingen op open vragen over de voor- en nadelen van het beleid, zijn 2355 codes, subthema's en thema's gevormd middels een bottom-up benadering. Deze thema's vormden uiteindelijk zes hoofdcategorieën die de betekenisgeving aan het beleid verwoorden: praktisch, cognitief functioneren, autonomie, sociaal emotioneel, welzijn en vermaak (Zie Figuur 2). Deze subthema's worden in de volgende hoofdstukken besproken. We hebben enkele quotes toegevoegd. Rode quotes verwijzen naar nadelen en groene quotes naar voordelen. In sommige gevallen zijn de antwoorden niet meegenomen in de analyse. Bijvoorbeeld wanneer een antwoord duidde op algemene weerstand tot het beleid zonder inhoudelijke betekenisgeving (bijvoorbeeld: "er zijn geen voordelen"), het beleid omschreef, incompleet of niet serieus was.

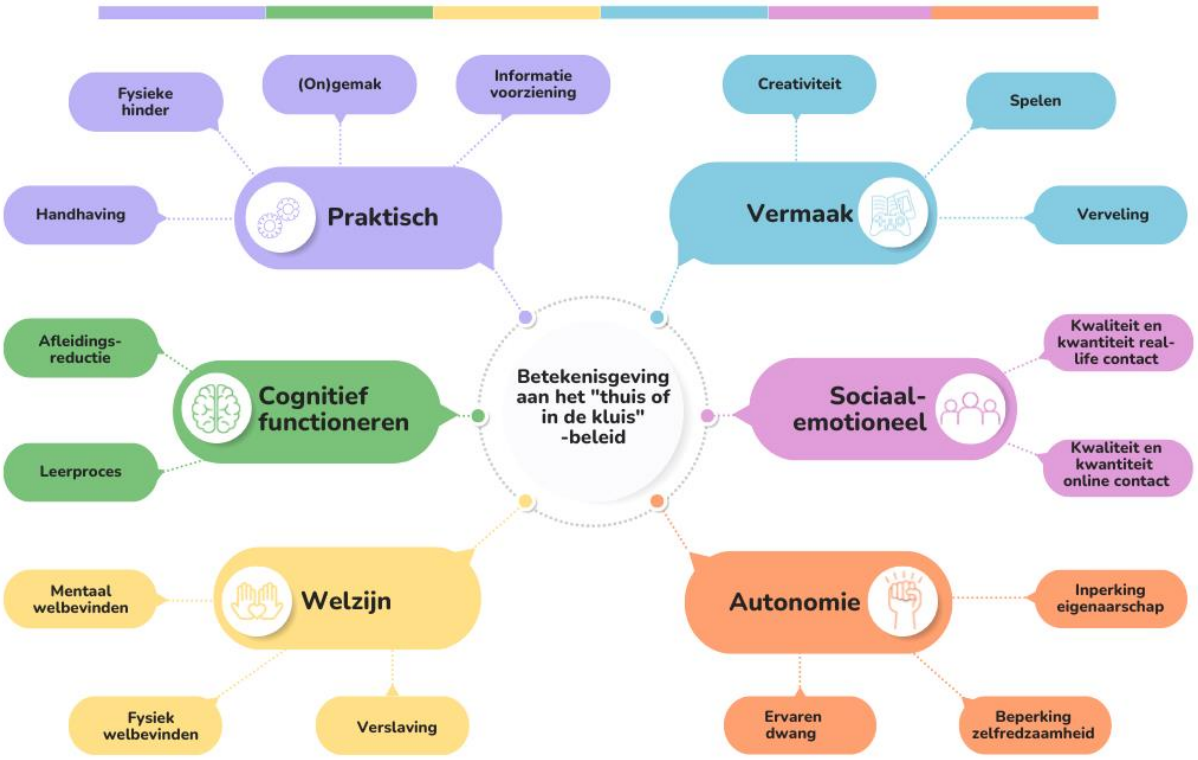

Figuur 2. Betekenisgeving aan het "thuis of in de kluis"-beleid door leerlingen voor aanvang van de invoering van het beleid.

Nameting

Eind maart/begin april 2024 is een tweede meting afgenomen onder 637 leerlingen om te onderzoeken op welke manier het telefoonbeleid de situatie daadwerkelijk heeft veranderd. Deze groep leerlingen had een gemiddelde leeftijd van 14 jaar en 82% van de ondervraagden heeft de vragenlijst volledig ingevuld (zie Figuur 3). 90% identificeerde zichzelf als Nederlander. Voor de meest prominente voor- en nadelen die genoemd werden door leerlingen tijdens de voormeting, hebben we gevraagd in hoeverre leerlingen deze daadwerkelijk hebben ervaren sinds de invoering

van het telefoonbeleid. Zij gaven aan op een schaal van 1 (“*helemaal niet*”) tot 5 (“*helemaal wel*”) in hoeverre zij het volgende hebben ervaren sinds de invoering van het beleid:

- minder afgeleid;
- meer opletten tijdens de les;
- meer rust;
- meer gesprekken met vrienden en klasgenoten;
- meer gezelligheid tijdens de pauzes;
- last van minder bereikbaarheid door ouders;
- last van minder bereikbaarheid door leeftijdsgenoten;
- last van geen rooster of magister kunnen checken;
- meer telefoongebruik buiten schooltijd;
- meer verveling.

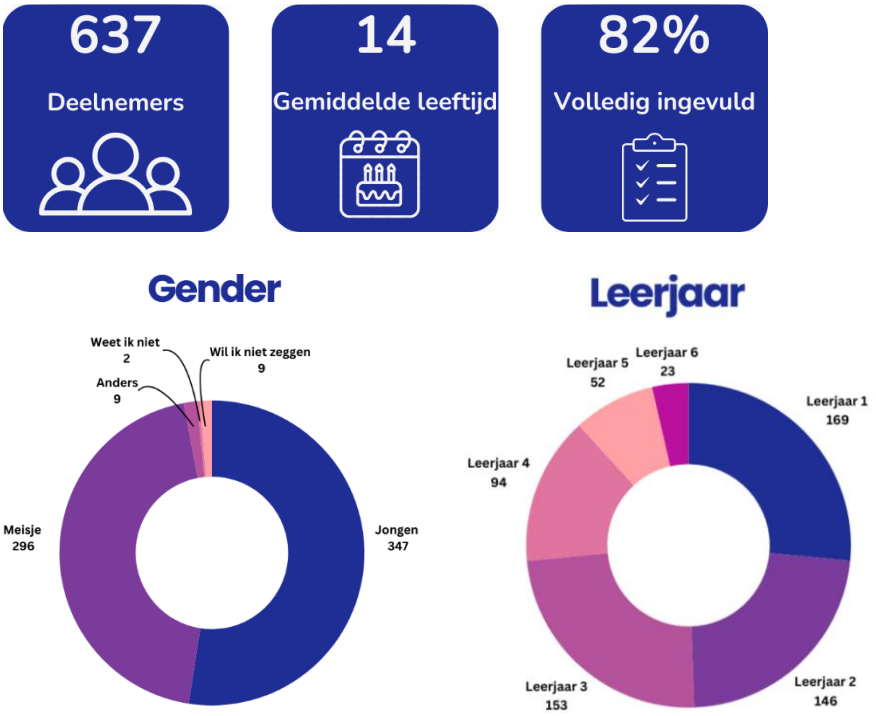

Figuur 3. Demografische gegevens van leerlingen (nameting).

Ouders en leerkrachten

Naast leerlingen hebben 302 ouders en 42 leerkrachten en andere schoolmedewerkers een vragenlijst ingevuld tijdens de voormeting en 359 ouders en 47 schoolmedewerkers tijdens de nameting. Net als leerlingen, deelden zij hun mening over de voor- en nadelen van het “thuis of in de kluis”-beleid. Daarnaast beantwoordden ouders nog vragen over regels rondom telefoongebruik in de thuissetting en leerkrachten over hun ervaring met de handhaving van het beleid.

Evaluatie van het beleid

Tijdens de voor- en nameting is aan alle drie de doelgroepen gevraagd wat voor cijfer zij het “huidige” telefoonbeleid zouden geven (zie Figuur 4). Voor de invoering van het “thuis of in de kluis”-beleid gaven leerlingen het beleid gemiddeld een 6,9, ouders gaven dit gemiddeld een 6,3 en leerkrachten gaven het een 5,6. Na januari 2024 zijn de evaluaties substantieel veranderd. Waar ouders en leerkrachten het nieuwe beleid een hoger cijfer gaven (gemiddeld een 8,4 en 8,3, respectievelijk), beoordeelden leerlingen het beleid nu met een onvoldoende (gemiddeld een 4,8).

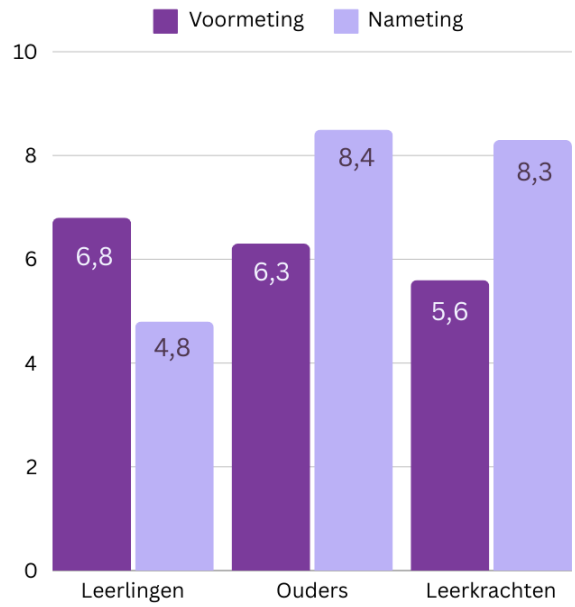

Figuur 4. Evaluatie van het beleid door leerlingen, ouders en leerkrachten voor en na de invoering van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Verder was er een groep van 214 leerlingen die volledig tegen het beleid was tijdens de voormeting. Deze leerlingen gaven onder andere aan dat er “geen voordelen” waren of “alles” een nadeel is. Er was ook een groep die weerstand toonde door bijvoorbeeld te schrijven dat het beleid “stom”, “onzin”, of “kut” is. Hieronder vielen ook antwoorden die weerstand toonde, maar ook inhoudelijk meegenomen konden worden, bijvoorbeeld: “Er is niet goed over nagedacht, voor bijvoorbeeld tussenuren of noodgevallen.” Ook is er een groep leerlingen die graag zou willen dat het beleid wordt teruggedraaid of wordt versoepeld.

Tegenovergesteld staat ook een groep van 13 leerlingen die juist alleen maar positief over het beleid kon spreken en geen nadelen kon bedenken. Deze antwoorden zijn verder niet meegenomen in de overige analyses.

Tijdens de voormeting bleek dat de meeste ouders het positief leken te vinden dat telefoons niet meer toegestaan zouden zijn, al vinden sommige een algeheel verbod te streng. Zij hadden liever een middenweg gezien, waarbij er nog wel in de pauze of tussenuren gebruik gemaakt kan worden van de telefoon. Daarnaast gaven enkele ouders tijdens de nameting aan dat de invoering van het beleid te abrupt was en dat er te weinig begeleiding werd geboden. Ook gaven enkele ouders aan dat het inderdaad “veel wennen” is voor de leerlingen. Opvallend is dat vrijwel alle leerkrachten en schoolmedewerkers het eens zijn met het beleid.

Praktisch

Bij invoering van het “thuis of in de kluis”-beleid verwachtten leerlingen praktische voor- en nadelen. Deze konden verder worden verdeeld in de subcategorieën informatievoorziening, (on)gemak, fysieke hinder en handhaving. Met uitzondering van fysieke hinder kwamen dezelfde categorieën terug in de antwoorden van ouders en leerkrachten.

Informatie voorziening

Wanneer leerlingen geen toegang meer krijgen tot hun mobiele telefoons, verwachtten zij voor aanvang van het beleid nadelen te ervaren rondom informatievoorziening. Dit hield bijvoorbeeld in dat ze Magister niet meer kunnen bekijken, waardoor ze informatie over hun rooster(wijzigingen), cijfers en huiswerk niet kunnen inzien. Verder zou het nadelig zijn dat zij zonder telefoon geen klok meer hebben om de tijd bij te houden en minder op de hoogte zouden zijn van nieuws. Het zou ook moeilijker voor hen worden om informatie op te zoeken via hun telefoon.

> *Het is nadelig “afhankelijk te zijn van roosterwijziging op de daarvoor bestemde borden.”*

Tijdens de nameting gaf meer dan drie kwart van de leerlingen aan er daadwerkelijk last van hebben dat zij Magister of hun rooster niet meer kunnen bekijken op hun telefoons sinds de invoering van het “thuis of in de kluis”- beleid (zie Figuur 5).

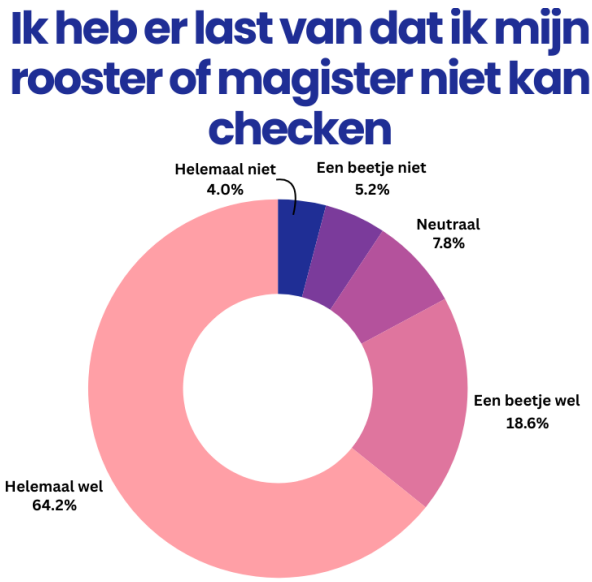

Figuur 5. Ervaringen van leerlingen omtrent informatie voorzieningen na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

(On)gemak

Voor aanvang van het telefoonverbod verwachtten leerlingen dat veel taken, zoals het opzoeken van informatie of bekijken van Magister, voortaan via de laptop zullen moeten, maar dit ervaren zij als “onhandig.” Een ander praktisch ongemak is dat leerlingen verwachtten vaker te laat te komen, minder efficiënt te kunnen werken of moeilijker hun planning bij te kunnen houden. Een enkeling zei dat het beleid vanwege “medische redenen” praktisch ongemakkelijk is, bijvoorbeeld omdat er “geen medicatie timers” gebruikt kunnen worden. Ook is het ongemakkelijk dat ze geen praktische dingen meer zouden kunnen regelen, zoals werkafspraken, tandartsafspraken, of (ophaal)afspraken met ouders. Uit de antwoorden van ouders, leerkrachten en leerlingen tijdens de nameting blijkt inderdaad dat er veel praktisch ongemak ervaren wordt. Volgens de meeste ouders en leerkrachten wegen deze nadelen echter niet op tegen de voordelen.

Er werden tijdens de voormeting echter ook praktische voordelen genoemd door leerlingen. Zo zou een “thuis of in de kluis”-beleid ervoor zorgen dat de telefoon niet leeg gaat.

Fysieke hinder

Fysieke hinder van het mobielbeleid betreft het gebruik van kluisjes. Leerlingen verwachtten tijdens de voormeting grotere drukte bij de kluisjes doordat de telefoon daar ligt. Er waren verschillende meningen over de veiligheid van de telefoon in de kluis. Enerzijds werd gezegd: “de conciërges kunnen de kluis openmaken” en vonden zij dat “er een beter beschermd kluisje moet zijn voor je telefoon.” Anderzijds zeiden leerlingen juist: “je telefoon ligt altijd veilig.” Opvallend is dat voordelen en nadelen rondom fysieke hinder alleen door leerlingen genoemd worden en niet zo zeer door leerkrachten en ouders.

Handhaving

Volgens de leerlingen zou de invoering van het nieuwe beleid zowel positieve als negatieve gevolgen hebben voor de handhaving van het telefoongebruik van scholieren. Leerlingen en ouders gaven tijdens de voormeting aan dat dit beleid moeilijker te handhaven is. Zeker als leerlingen het schoolterrein tijdens de pauzes of tussen uren verlaten “verliezen [schoolmedewerkers] toezicht”, schrijft een ouder. Daarentegen vonden leerlingen het een voordeel dat telefoons niet meer afgepakt hoeven te worden en dat het een goed excuus zou geven om vaker te laat te komen. Het beleid zou ook gunstig zijn voor docenten omdat zij meer autoriteit terug krijgen en minder hoeven op te treden tegen ongehoord telefoongebruik. Echter vond een enkele ouder dit juist een nadeel omdat het zorgt voor een “onderscheid tussen leraren en leerlingen.” Waar sommige leerlingen het

een voordeel vinden dat zij hun telefoon juist vaker stiekem kunnen gebruiken, zien anderen het juist als een nadeel dat zij minder vaak stiekem hun telefoon kunnen gebruiken.

Leerkrachten vonden het tijdens een voormeting een voordeel dat er meer duidelijkheid is, meer uniformiteit is en iedereen vanuit dezelfde positie komt. Tijdens de nameting geven ze echter aan dat niet elke leerkracht even streng is in de handhaving. Verder ervaren enkele leerkrachten en schoolmedewerkers dat de werkdruk hoger is geworden. Ze moeten leerlingen “opnieuw” opvoeden hoe ze met hun telefoon om moeten gaan. Ze hebben het idee dat een deel van de leerlingen hun telefoon toch nog steeds (vaak onzichtbaar) bij zich draagt in de broekzak of in de tas. Enkele leerkrachten vinden het lastig dat ze niet in de tassen/kleding van leerlingen kunnen controleren of zij een telefoon bij zich dragen en dat het beleid gebaseerd is goed vertrouwen. Ook zijn er leerlingen die opstandig worden en proberen om een (extra) telefoon mee te smokkelen, zodat ze deze op de wc of buiten stiekem kunnen gebruiken. Dit kan tot vervelende discussies leiden wanneer ze hierop aan worden gesproken. Ook is het volgens enkele leerkrachten een uitdaging dat niet alle leerkrachten het goede voorbeeld tonen en dat er ook ouders zijn die nog steeds berichten sturen naar hun kind tijdens schooltijd. Ondanks dat er wat uitdagingen worden ervaren met betrekking tot de handhaving, zijn de leerkrachten grotendeels positief en geven ze aan dat telefoons minder vaak stiekem gebruikt worden tijdens de les dan voorheen.

Cognitief functioneren

Leerlingen, ouders en leerkrachten verwachtten dat het telefoonbeleid met name voordelen heeft voor hun cognitief functioneren, al werden er ook enkele nadelen genoemd.

Afleidingsreductie

Veel leerlingen verwachtten tijdens de voormeting minder snel afgeleid te raken doordat er geen telefoons meer zullen zijn tijdens de lessen.

> *Het is fijn om "geen geluiden te horen in de klas als iemand een appje krijgt."*

Tijdens de nameting gaf ongeveer 20% van de leerlingen aan dat ze daadwerkelijk minder afgeleid zijn (zie Figuur 6).

Figuur 6. Ervaringen van leerlingen omtrent afleiding na het invoeren van het "thuis of in de kluis"-beleid.

Leerproces

Leerlingen en leerkrachten verwachtten dat het een telefoonverbod zowel het leerproces kan verbeteren als verslechteren. Sommigen stelden dat telefoons een positieve bijdrage leveren aan het leerproces en vinden het jammer dat dit voordeel nu wegvalt.

> " geen *Kahoot!.*"

Daarentegen staat dat leerlingen verwachtten beter op te kunnen opletten, te concentreren en te focussen tijdens de les. Verder zouden ze beter hun aandacht bij de les kunnen houden en productiever kunnen zijn tijdens de tussenuren.

> *"[leerlingen] gaan tijdens tussenuren sneller aan schooldingen werken."*

Ongeveer 15% van de leerlingen gaf tijdens de nameting aan ook daadwerkelijk beter op te letten tijdens de les (zie Figuur 7). Ook leerkrachten ervaren dat leerlingen minder afgeleid zijn. Tevens geven enkele leerlingen aan dat ze inderdaad productiever zijn tijdens tussenuren.

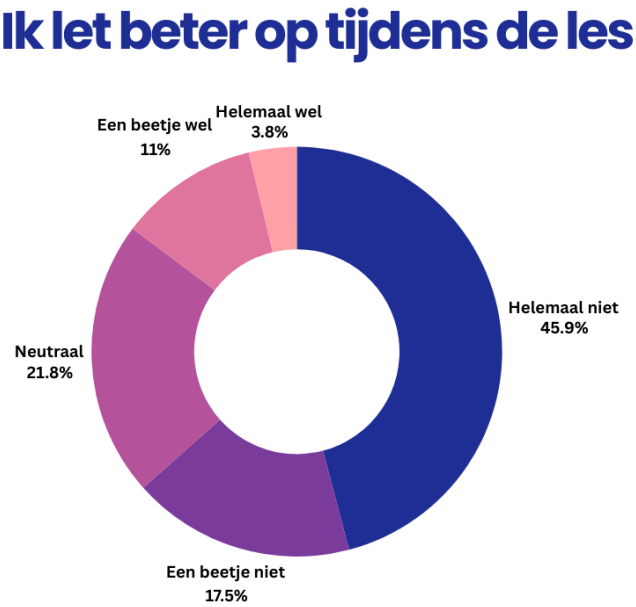

Figuur 7. Ervaringen van leerlingen omtrent oplettingsvermogen na het invoeren van het "thuis of in de kluis"-beleid.

Autonomie

Leerlingen benadrukten tijdens de voormeting dat het telefoonbeleid hun autonomie aantast. Zij hebben het gevoel dat hen iets wordt aangedaan of dat hen iets wordt afgepakt. De antwoorden zijn toegewezen aan de subcategorieën inperking eigenaarschap, beperking zelfredzaamheid en ervaren dwang. Ouders en leerkrachten vinden met name de beperkte zelfredzaamheid van leerlingen nadelig.

Inperking eigenaarschap

Voor aanvang van de invoering van het beleid was volgens leerlingen één van de grote nadelen van het beleid dat zij het gevoel krijgen dat zij niet meer zelf de keuzes mogen maken en dat hun gevoel van verantwoordelijkheid wordt afgenomen.

> *"Ik zit in mijn laatste jaar en wat ik kies om te doen met mijn telefoon is mijn eigen keuze en verantwoordelijkheid."*

Deze meningen gingen vaak hand in hand met het gevoel dat hun vrijheid wordt beperkt. Zo gaven leerlingen aan dat hun "telefoonvrijheid' hen wordt ontnomen en ze minder inzicht krijgen in mogelijke effecten van telefoongebruik.

> *"je zorgt er alleen voor dat leerlingen nog minder begrijpen waarom het slecht voor hun kan zijn."*

Beperking zelfredzaamheid

Volgens één leerling zou het beleid ook nadelig zijn voor de voorbereiding op de tijd na de middelbare schooltijd. Als ze namelijk nu niet leren hoe ze met de telefoon om moeten gaan, zou dat negatieve gevolgen hebben voor na deze tijd. Enkele ouders en leerkrachten beamen dit tijdens de voor- en nameting.

Ervaren dwang

Sommige leerlingen hadden het gevoel dat het beleid oneerlijk of geforceerd is. Naast dat het geforceerd is, zou ook de hiërarchische afstand tussen leerlingen en docenten vergroot worden volgens leerlingen.

> *"[er wordt] zo'n duidelijk onderscheid gemaakt tussen leraar en leerling en [een ander nadeel is] dat het een beleid is dat geforceerd is."*

Sociaal-emotioneel

Uit de voormeting blijkt dat de categorie “sociaal-emotioneel” het meest prominent is. In de antwoorden van ouders en leerkrachten kwamen dezelfde subcategorieën terug als in de antwoorden van leerlingen.

Kwaliteit en kwantiteit real-life contact

Kwaliteit real-life contact

Leerlingen verwachtten tijdens de voormeting dat het verbod op telefoons de kwaliteit van face-to-face interacties tussen leerlingen kan verbeteren. Ouders en leerkrachten voegen hieraan toe dat ze hopen dat het “thuis of in de kluis”- beleid ook zal zorgen voor een “socialere omgang met docenten” of meer “respect voor de leraar.” Leerlingen gaven aan dat het kan leiden tot beter sociaal gedrag en dat het de pauzes leuker kan maken. Een keerzijde van het beleid zou zijn dat sommige leerlingen zich eenzamer kunnen voelen omdat ze hun sociale contacten niet meer kunnen onderhouden via hun telefoon.

> *“tijdens de pauze heb je misschien geen vrienden omdat ze misschien ziek zijn of dat ze nog niet op school zijn” of je kan je “vervelen als je geen vrienden hebt of niet veel praat en stil bent.”*

Ouders maakten zich ook zorgen dat er een gebrek aan begrip is voor leerlingen die moeite hebben met sociale vaardigheden. Sommige leerkrachten hebben het idee dat er leerlingen zijn die zich wat eenzamer zijn gaan voelen in de pauze sinds dat het verbod is ingevoerd.

Wanneer leerlingen niet meer op hun telefoons zitten, zou dit volgens leerlingen ook kunnen leiden tot meer fysieke ruzies. Leerlingen gaven aan dat ruzies die normaal online plaatsvinden, nu fysiek plaats kunnen gaan vinden. Uit de nameting is gebleken dat enkele leerlingen inderdaad ervaren dat er meer ruzies plaatsvinden tijdens schooltijd. Dit zou volgens hen onder andere kunnen komen, doordat leerlingen zich vervelen of een slechter humeur hebben. Enkele leerkrachten en ouders hebben dit ook beschreven in de nameting.

> *“Er is veel meer ruzie in de pauzes omdat mensen zich vervelen en dan maar ruzie gaan zoeken.” & “[er is] vaker ruzie omdat je moet praten, maar de meeste pubers worden een beetje gek van mekaar.”*

Hoewel er wat nadelen genoemd zijn, verwachtte een groot deel van de leerlingen dat het gezelliger zou worden op school na het invoeren van het “thuis of in de kluis”- beleid.

> *“De sfeer in de school is veel beter dan eerst, want toen het beleid er nog niet was, zat bijna iedereen op een schermpje en werd er nauwelijks gepraat en nu is dat dus niet meer.”*

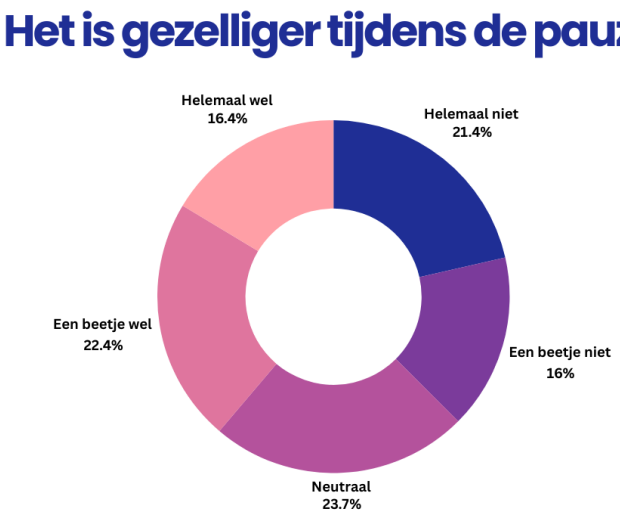

Figuur 8. Ervaringen van leerlingen omtrent de kwaliteit van real-life interacties na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Er is echter ook een groep die verwachtte dat het juist minder gezellig zal worden, bijvoorbeeld “omdat sommige mensen heel erg verslaafd zijn en dan misschien chagrijnig ervan worden.” “Het kan ook zijn dat ze zonder de telefoons minder plezier zullen hebben, of dat mensen saaier worden.” De telefoon kan namelijk voor gezelligheid zorgen doordat “je dingen aan anderen [kan] laten zien.”

Om na te gaan of de leerlingen een kwaliteitsverandering van het sociale gedrag ervaren, is tijdens de nameting gevraagd of het gezelliger is geworden tijdens de pauze. Hoewel bijna 40% van de leerlingen het inderdaad gezelliger vindt, is een andere groep van bijna 40% het hier niet mee eens (zie Figuur 8).

Kwantiteit real-life contact

Leerlingen verwachtten dat niet alleen de kwaliteit van real-life gesprekken zou toenemen, maar ook de kwantiteit. Dit betekent meer sociaal gedrag, meer contact en meer gesprekken. Vaak gebruikten zij het woord ‘socialiseren’ om te omschrijven dat er meer sociaal gedrag zal plaatsvinden, waarmee leerlingen waarschijnlijk het Engelse woord ‘to socialise’ bedoelen.

Veel leerlingen zien meer “real-life contact” als een voordeel, terwijl sommige leerlingen het als een nadeel ervaren omdat ze verplicht worden om te “moeten praten met mensen.”

> *“verplicht socialiseren, daar heb ik persoonlijk vaak geen behoefte aan.”*

Tijdens de nameting werd gevraagd of leerlingen sinds de invoering van het nieuwe beleid meer praten met hun vrienden en klasgenoten. Hieruit is gebleken dat de helft van de leerlingen meer

praat met diens klasgenoten (zie Figuur 9). Ook ouders geven aan dat het nieuwe beleid ervoor zou zorgen dat de leerlingen “terugkeren naar de realiteit in plaats van een fake realiteit.”

Figuur 9. Ervaringen van leerlingen omtrent de kwantiteit van real-life interacties na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Kwaliteit en kwantiteit online contact

Naast de effecten op face-to-face interacties, zal het “thuis of in de kluis”-beleid ook gevolgen hebben voor online interacties. Het meest genoemde nadeel is dat de online bereikbaarheid af zal nemen. Minder online zijn kan echter ook leiden tot een hogere online sociale veiligheid.

Kwaliteit online contact

Online interacties zijn voor veel leerlingen belangrijk om hun relaties met leeftijdsgenoten te onderhouden. Doordat zij voor een substantieel deel van de dag niet meer online kunnen zijn, verwachtten leerlingen ook een afname in de kwaliteit van hun online contact met vrienden te ervaren. Sommige ouders zijn ook van mening dat de “telefoon juist leerlingen verbindt.” Zij zijn daarom sceptisch over het volledig verbieden van telefoons.

Een voordeel van minder online zijn, is dat er minder online gepest kan worden en de online veiligheid vergroot wordt. Tijdens de nameting blijkt dat zowel leerlingen, ouders, als leerkrachten dit een voordeel vinden.

> *“je kan geen rare foto’s/filmpjes maken van anderen en ze daarmee voor de gek houden dus online pesten wordt minder.”*

Kwantiteit online contact

Iets wat veel leerlingen als nadeel zien, is dat ze tijdens een noodgeval niemand kunnen bereiken en dat ze door niemand bereikt kunnen worden. Bijvoorbeeld tijdens een brand op school, of als er thuis iets met hun familie gebeurt.

> *“Kinderen met ouders of andere familieleden met medische klachten kunnen moeilijk bereikt worden.”*

Leerlingen blijken het vooral vervelend te vinden dat ze tijdens de pauzes niet bereikbaar zullen zijn. Doordat de telefoon wel nog mee naar school genomen kan worden, maar in de kluis moet worden opgeborgen, kunnen leerlingen wel nog vlak voor of na schooltijd mensen bereiken. Dit wordt door enkele leerlingen als een voordeel gezien.

> *”je kan nog wel zeggen tegen je moeder dat je op school bent en daarna doe je hem in je kluis.”*

Er zijn veel mensen in het leven van de leerlingen voor wie ze niet meer (online) bereikbaar zullen zijn tijdens schooltijd. Leerlingen noemden: werk, ouders / familie, peers (klasgenoten, vrienden), contacten en vrienden buiten school (of “de buitenwereld”) en contacten binnen school (mentor / leraren). Daarnaast is het een nadeel dat veel contact na de invoering van het beleid niet rechtstreeks maar via tussenpersonen zal gaan. Hiermee werd bijvoorbeeld bedoeld dat berichten via de receptie van de school doorgegeven zullen worden aan de leerlingen.

> *“Ik snap dat de receptioniste het vertelt als mijn ouders om de een of andere reden hebben gebeld, maar ik vind het veel fijner om dingen zelf van mijn ouders te horen via de telefoon.”*

Aangezien leerlingen zich grote zorgen maakten over hun bereikbaarheid tijdens schooltijd, hebben we tijdens de nameting gevraagd in hoeverre zij er last van hebben dat ze niet meer bereikt kunnen worden door hun ouders, vrienden en klasgenoten. Meer dan 60% van de leerlingen heeft er last van dat ze niet meer bereikbaar zijn door hun ouders en iets meer dan 50% van de leerlingen dat ze niet meer online bereikbaar zijn door vrienden of leeftijdsgenoten (zie Figuur 10).

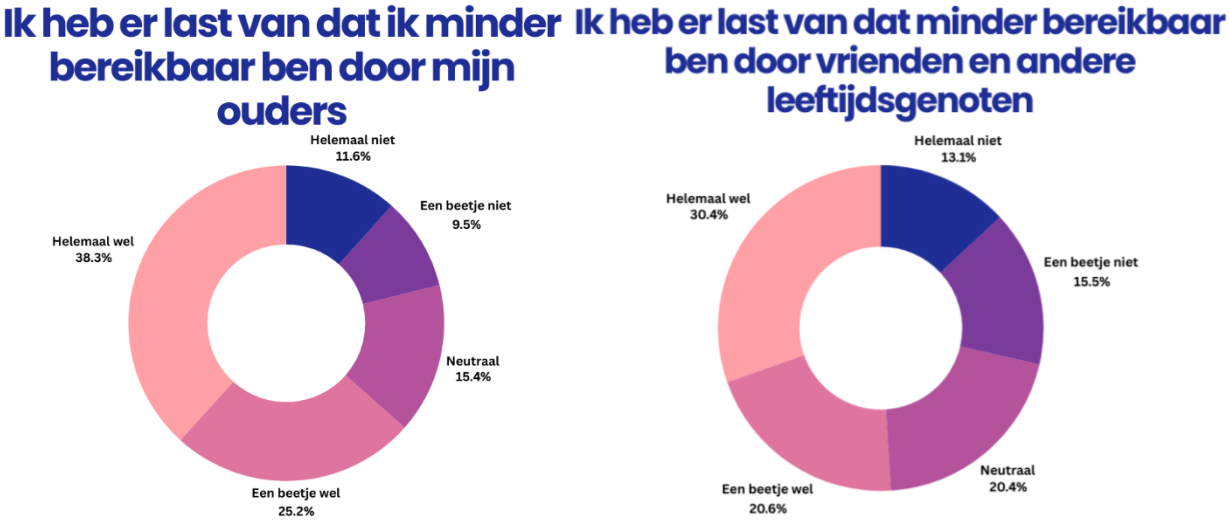

Figuur 10. Ervaringen van leerlingen omtrent bereikbaarheid door ouders, vrienden en andere leeftijdsgenoten na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Welzijn

Leerlingen verwachtten dat het beleid ook gevolgen heeft voor hun welzijn. Het beleid zou volgens leerlingen een positief effect op het fysiek welbevinden hebben en zowel positieve als negatieve gevolgen hebben voor het mentale welbevinden en telefoonverslaving. Antwoorden van ouders en leerkrachten vielen in dezelfde subcategorieën. Daarnaast benadrukten zij dat het positief is dat leerlingen minder blootgesteld worden aan sociale beïnvloeding via hun telefoon en leerlingen zichzelf minder met anderen kunnen vergelijken via social media, wat hun welzijn ten goede kan komen.

Mentaal welbevinden

Onder mentaal welbevinden verstaan we meerdere subcategorieën, namelijk: angst, ongeluk en ontspanning.

Angst omvat enerzijds verhoogde mate van zorgen of stress. Bijvoorbeeld: “leerlingen gaan zich meer zorgen maken over wie heeft geappt en misschien krijgen sommige leerlingen een slecht gevoel en gaan ze denken dat er iets ergs is gebeurd met bijv. familie.” Anderzijds verwachtten zij ook negatieve effecten voor sociaal angstige leerlingen.

> *“Veel kinderen hebben een angst voor vrienden maken, daardoor gaan ze op hun telefoon.”*

Een leerling gaf aan dat het telefoonbeleid ervoor kan zorgen dat leerlingen zich ongelukkiger gaan voelen.

Met betrekking tot ontspanning gaven leerlingen aan dat het telefoonbeleid zowel positieve als negatieve gevolgen heeft. Zo schrijven ze dat “kinderen drukker worden” en “dat het luidruchtig wordt omdat meer kinderen met elkaar praten”, wat kan zorgen voor “meer chaos.” Dit werd tijdens de nameting beaamt door enkele leerlingen en leerkrachten. Hier tegenover staat dat andere leerlingen juist meer rust verwachtten.

> *“[Het telefoonverbod zorgt ervoor dat] de hersenen echt even rust hebben.”*

Het vooruitzicht dat de telefoons verboden worden tijdens schooltijd leverde bij veel leerlingen ook een vervelend gevoel op omdat de telefoon voor hen een rustmoment kan bieden. Het gaf hen de gelegenheid om even te “ontprikkelen”, zoals zij dat zelf noemden. Dit wordt nu weggenomen. Ouders en leerkrachten vonden het echter een voordeel dat leerlingen minder blootgesteld worden

aan prikkels en minder volle “werkgeheugens” hebben. Het zou er ook voor kunnen zorgen dat leerlingen “minder vermoeiing tijdens de dag” hebben. Tijdens de pauze vinden veel leerlingen het relaxed om even op de telefoon te gaan. Het “thuis of in de kluis”-beleid staat dit in de weg.

Tijdens de nameting is gevraagd in hoeverre leerlingen meer rust ervaren. Hoewel de antwoorden uiteen lopen, is bijna twee derde van de leerlingen het hier niet mee eens (zie Figuur 11).

Figuur 11. De ervaring van rust door leerlingen na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Fysiek welbevinden

Het “thuis of in de kluis”- beleid zou volgens leerlingen gunstig zijn voor het fysiek welbevinden, omdat het goed is voor de ogen en het zal zorgen voor meer beweging. Wanneer leerlingen hun telefoon minder gebruiken, zullen zij juist “meer [gaan] bewegen tijdens de pauze” en “meer […] sporten met vrienden.” Leerlingen gaven ook aan dat ze “minder hoofdpijn” zullen hebben.

Verslaving

Uit de voormeting kwam vaak naar voren dat het beleid gevolgen zal hebben voor telefoon- of gameverslavingen. Aan de ene kant vinden leerlingen het een voordeel dat er geen telefoons meer zullen zijn op school. Zo zijn er leerlingen die het prettig vinden dat niemand meer tijdens de les of in de pauze op de telefoon zal zitten. Ook zijn leerlingen er blij mee zijn dat er minder gegamed zal worden. Een ouder voegt hieraan toe dat “een school is om te leren, niet om een verslaving te stimuleren.”

Een andere groep leerlingen betrekt het op zichzelf en lijkt het prettig minder op de telefoon te zitten en dat “je je telefoon minder belangrijk maakt.” Hieraan verwant is dat zij minder schermtijd zullen hebben. Binnen deze categorie is ook een third person effect gevonden, namelijk dat het

beleid volgens leerlingen uit de bovenbouw met name voor de eerstejaars leerlingen of leerlingen uit de onderbouw een voordeel is, want “de eerste klassen zijn verslaafd dus dit is goed voor hun.”

> *“ Voor de eerstejaars zie je dat ze allemaal op hun telefoon of laptop zitten in de pauze en niet praten en nu zie je dat ze met elkaar praten.”*

Andere leerlingen vinden het juist nadelig dat zij hun telefoon niet meer zullen mogen gebruiken.

> *“Je gaat eigenlijk de hele tijd erop focussen dat je telefoon niet bij je is.”*

De gevolgen van telefoonverslavingen bij de leerlingen baart zorgen bij ouders en leraren omdat zij te maken zullen krijgen met “afkick- en ontwenningsverschijnselen.” Met name tijdens de pauzes en tussenuren zouden leerlingen hun telefoon wel graag willen gebruiken. Sommigen verwachtten zelfs dat een telefoonverbod tijdens schooluren ervoor kan zorgen dat ze ter compensatie thuis juist meer op de telefoon gaan. Deze verschuiving wordt ook door ouders en leraren verwacht, wat volgens hen meer aandacht vereist. Zo vraagt een leraar zich af of het nieuwe beleid zorgt voor “een verplaatsing van het probleem naar thuis.”

> *“Het verlangen om thuis op je telefoon te zitten gaat veel groter worden.”*

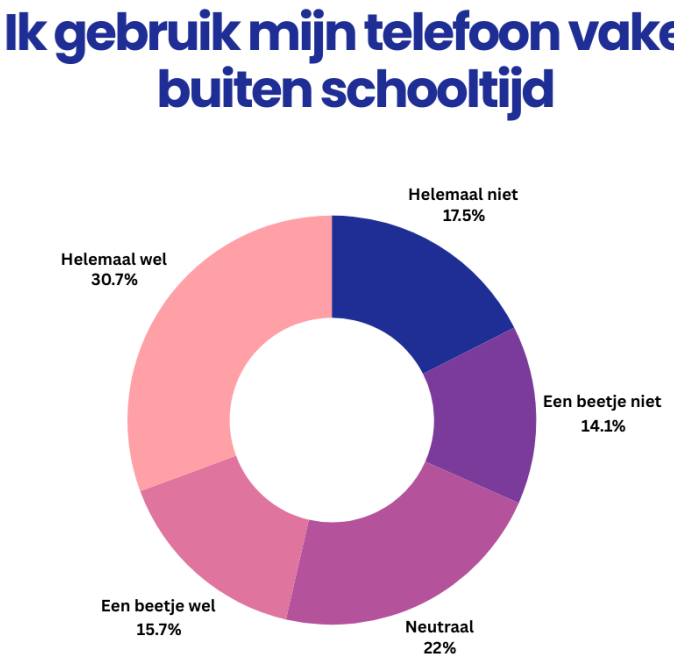

Figuur 12. Ervaringen van leerlingen omtrent hun telefoongebruik na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Tijdens de nameting hebben wij leerlingen gevraagd of zij thuis inderdaad de telefoon meer zijn gaan gebruiken. De ervaringen van leerlingen vallen hierbij uiteen, toch valt op dat dit bij 30.6% helemaal wel het geval is (zie Figuur 12). Ook enkele ouders zagen een toename in het telefoongebruik van hun kind na schooltijd.

Vermaak

De telefoons vervullen voor velen ook een functie van vermaak. Daarom zou een telefoonverbod op ongunstige, maar ook gunstige wijze het tijdverdrijf van leerlingen kunnen beïnvloeden. Deze categorie kan worden onderverdeeld in de subcategorieën verveling, creativiteit en spelen

Verveling

Leerlingen gaven tijdens de voormeting veelal aan zich te gaan vervelen tijdens de pauzes of tussenuren. Verveling zou onder andere op kunnen spelen, omdat leerlingen hun sociale media niet meer kunnen gebruiken tijdens de pauze of geen muziek meer kunnen luisteren.

Aangezien deze verwachting vaak naar voren kwam, is tijdens de nameting gevraagd in hoeverre leerlingen zich meer zijn gaan vervelen sinds de invoering van het “thuis of in de kluis”- beleid. Hoewel iets meer dat 40% van de leerlingen zich meer verveelt, is 36% van de leerlingen het hier niet meer eens (zie Figuur 13).

Figuur 13. Ervaringen van leerlingen rondom verveling na het invoeren van het “thuis of in de kluis”-beleid.

Creativiteit

Enkele leerlingen gaven aan dat het beleid ervoor kan zorgen dat je creatiever wordt. Zij hebben echter niet uitgelegd hoe het beleid hun creativiteit zou kunnen bevorderen. Een ouder beschreef dat het beleid ervoor zou kunnen zorgen dat leerlingen “creatiever [worden] in het bedenken van bezigheden samen.”

Spelen

Onder deze categorie valt onder andere dat leerlingen het een nadeel vinden dat ze na de invoering van het beleid geen online spelletjes meer kunnen spelen op hun telefoon. Zo schrijft iemand: “je kunt tijdens de pauze niet meer twee personen spellen spelen op je telefoon zoals dammen en vier op een rij.”

> “De pauze is bedoeld dat je even wat voor jezelf kan doen, of met vrienden. Vaak is dat lekker met je vrienden gamen” [Dit kan nu niet meer online].

Hoewel leerlingen geen spellen meer op hun telefoon kunnen spelen, kunnen zij juist wel meer fysieke spellen gaan spelen. Als voordeel van het beleid omschrijft iemand “dat je ook gewoon schaakt of een spel speelt.” Hieraan gerelateerd is dat er meer ruimte komt om buiten te spelen.

> *“Ik vind het saai dat mensen niet buitenspelen en alleen gamen, dus met "thuis of in de kluis-beleid komen meer mensen buitenspelen en dat vind ik veel leuker.”*

Uit de nameting blijkt dat er leerlingen zijn die inderdaad meer zijn gaan “spelen.”

Telefoongebruik in de thuiscontext

We hebben ouders gevraagd welke regels zij hanteren rondom telefoongebruik in de thuiscontext. Uit de voormeting blijkt dat er grote verschillen zijn tussen ouders in de regels die zij hanteren. Sommige ouders hanteren helemaal geen regels, terwijl anderen regels hanteren rondom hoe lang, wanneer, of waarvoor hun kinderen hun telefoon mogen gebruiken. Tijdens de tweede meting hebben we aan ouders gevraagd of hun telefoonbeleid thuis is veranderd sinds de invoering van het beleid. Een deel van de ouders heeft hun beleid aangepast, maar veel ouders hebben niets veranderd. De aanpassingen die zijn getroffen zijn zeer verschillend.

Enerzijds zijn er ouders die coulanter zijn geworden, bijvoorbeeld door hun kind thuis juist meer tijd op de telefoon toe te laten (“om de onzinnige regels van school te compenseren”).

> *“Iemand moet toch leren hoe ze er mee om moeten gaan als school verzaakt in haar primaire taak van opleiden.”*

Andere ouders zijn het er mee eens dat hun kinderen moeten leren met de telefoon om te gaan, maar proberen dit te bereiken door met hun kind in gesprek te gaan.

> *“[wij leggen uit] hoe ze de telefoon meer passend kunnen gebruiken.”*

Anderzijds zijn er ouders die juist strenger geworden zijn in het naleven van bestaande of nieuwe afspraken. Dit kan zijn door meer toezicht te houden, bijvoorbeeld tijdens het maken van huiswerk, vaker de telefoon af te pakken, of een avondklok in te stellen. Een avondklok betekent in sommige gevallen dat de telefoon niet mee naar de slaapkamer mag, vanaf een bepaalde tijd ’s avonds moet worden ingeleverd, of dat het internet vanaf een bepaalde tijd uitstaat.

De verschuiving in het telefoongebruik van de kinderen kan voor ouders ook lastig zijn. Zo merken sommige ouders dat kinderen thuis hun telefoon vaker gebruiken, maar vinden ze het moeilijk om hun afspraken na te leven.

Tegelijkertijd zien ouders dat veel functies van de telefoon zijn overgenomen door de laptop, wat supervisie voor ouders lastiger maakt.

> *“[Het invoeren van regels is] de herrie die we in huis krijgen niet waard.”*

> *“[Mijn kind] gebruikt de laptop voor sociale media. Lastig om afspraken te maken, want [mijn kind] doet veel huiswerk op de laptop.”*

Conclusies en aanbevelingen

In de samenleving groeien de zorgen rondom het gebruik van mobiele telefoons door middelbare scholieren, wat leidt tot een toenemend aantal scholen dat een “thuis of in de kluis”-beleid invoert. Dit onderzoek toont aan dat hoewel er een groep leerlingen en ouders volledige weerstand biedt tegen het beleid, de meeste leerlingen, ouders en leerkrachten inzien dat het “thuis of in de kluis”-beleid zowel voordelen als nadelen heeft.

De meest genoemde voordelen omvatten een verminderde afleiding voor leerlingen en een verhoogde hoeveelheid van real-life interacties. Daarentegen maken velen zich zorgen over beperkte toegang tot informatie en beperkte bereikbaarheid.

Digitale Balans

We konden de voordelen en nadelen die leerlingen hebben genoemd indelen in zes hoofdcategorieën, namelijk: praktisch, cognitief functioneren, autonomie, sociaal-emotioneel, welzijn en vermaak. Deze categorieën komen deels overeen met digitale balans model van het Trimbos Instituut en Netwerk Mediawijsheid. Dit model suggereert dat leerlingen digitaal in balans zijn wanneer hun sociale, lichamelijke en mentale gezondheid in balans is. Uit ons onderzoek is naar voren gekomen dat het “thuis of in de kluis”-beleid volgens veel leerlingen positieve effecten zou kunnen hebben op de sociale en lichamelijke gezondheid, doordat de kwantiteit en kwaliteit van real-life sociale interacties toeneemt en leerlingen meer bewegen. De impact op de mentale gezondheid is echter minder duidelijk. Het beleid neemt enerzijds een ‘ontprikkelmoment’ weg, maar stelt leerlingen anderzijds aan minder prikkels bloot tijdens de lessen “wat rust geeft in het hoofd” en kan leiden tot minder afleiding.

Maatwerk

Dit onderzoek illustreert de diversiteit in de percepties van het beleid onder leerlingen, ouders en leerkrachten. Wat positief is voor de één, kan negatief zijn voor de ander. Deze bevinding is in lijn met eerdere onderzoeken waaruit blijkt dat de effecten van socialmediagebruik substantieel verschillen van jongere tot jongere (Beyens et al., 2020; van der Wal et al., 2023). Deze variabiliteit benadrukt de noodzaak van maatwerk bij de uitvoering van beleid, bijvoorbeeld door extra begeleiding te bieden aan leerlingen met beperkte sociale vaardigheden in het aangaan van real-life interacties met leeftijdsgenoten of aan leerlingen met problematisch telefoongebruik. Enkele ouders en leerkrachten benadrukten dan ook dat extra begeleiding essentieel is.

Autonomie

Het telefoonbeleid op scholen wordt vaak vormgegeven zonder inspraak van leerlingen. Leerlingen kunnen zich aangetast voelen in hun autonomie door maatregelen die door de school opgelegd worden of volledig tegen het beleid zijn indien zij niet betrokken worden in de vormgeving van het beleid. Dit is niet in lijn met het digitale balansmodel, dat benadrukt dat leerlingen zelf moeten leren om keuzes te maken. Aangezien autonomie één van drie basisbehoeften is (Desi & Ryan, 2012), raden wij scholen aan leerlingen te betrekken bij het vormgeven van het telefoonbeleid, waarbij hun gevoelens worden erkend en samen naar oplossingen wordt gezocht voor praktische uitdagingen. Het verbieden van telefoons levert bij leerlingen soms het gevoel op dat hen iets wordt ontnomen, waaronder een vorm van vermaak. Het aanbieden van andere vormen van vermaak door de school is daarom volgens leerlingen cruciaal. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld zelf meedenken over alternatieve spelletjes of sportactiviteiten tijdens de pauzes en tussenuren. Bovendien is afstemming tussen leerkrachten en ouders essentieel om eventuele tegenstrijdigheden in de regels thuis en op school te voorkomen. Indien scholen regels aanscherpen, terwijl ouders deze in de thuiscontext versoepelen, zullen eventuele positieve effecten mogelijk worden opgeheven. Naast leerlingen dienen daarom ook ouders betrokken te worden in de vormgeving van het beleid.

Handhaving

Leerlingen geven zelf aan dat ze behoefte hebben aan structuur en duidelijke regels. Hoewel sommige leerlingen het jammer vinden dat het moeilijker is om stiekem de telefoon te gebruiken, geven leerlingen, ouders en leerkrachten aan dat handhaving van het beleid essentieel is. Hierbij dient de directie niet uit het oog te verliezen dat extra handhavingstaken de werkdruk van schoolmedewerkers kunnen verhogen.

Monitoring

Monitoring van het sociale en emotionele welzijn van leerlingen, zowel online als offline, is essentieel om tijdig ondersteuning te bieden aan degenen die moeite hebben met de overgang naar het nieuwe beleid. Zo kunnen leerkrachten en zorgteammedewerkers waar nodig extra begeleiding bieden aan leerlingen, aangezien ouders en leerkrachten aangeven dat er leerlingen zijn die veel moeite hebben met de overgang naar het nieuwe beleid. Zo kunnen ze bijvoorbeeld identificeren welke leerlingen moeite hebben met het aangaan van real-life sociale contacten en mogelijke verschuiving van online naar offline pestgedrag signaleren.

Digitale geletterdheid en mediawijsheid

Tot slot benadrukken we het belang van voortdurende aandacht voor digitale geletterdheid en mediawijsheid, om leerlingen voor te bereiden op een wereld waarin smartphones een integraal onderdeel zijn van hun dagelijks leven, zowel buiten school als in de toekomst wanneer zij hun telefoon wel mogen gebruiken tijdens hun vervolgstudie of baan.

Tot slot

Iedere school is uniek en dient daarom bij voorkeur samen met ouders en leerlingen een eigen keuze te maken in de exacte vormgeving van het mobiele telefoonbeleid. We hopen dat ons onderzoek scholen die overwegen om een “thuis of in de kluis”-beleid in te voeren helpt om een weloverwogen keuze te maken en waar nodig maatwerk te bieden. Tevens hopen we dat dit rapport scholen helpt bij de vormgeving van het beleid wanneer zij besluiten om het “thuis of in de kluis”-beleid in te voeren.

Referenties

- Beyens, I., Pouwels, J. L., van Driel, I. I., Keijsers, L., & Valkenburg, P. M. (2020). The effect of social media on well-being differs from adolescent to adolescent. *Scientific reports, 10(1),* 10763.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Self-determination theory. *Handbook of theories of social psychology, 1*(20), 416-436.
- Dijkgraaf, R. (2023*). Landelijke afspraken mobiele telefoons in de klas* [Kamerstuk]. *https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/documenten/kamerstukken/2023/07/04/landelijke-afspraken-mobiele-telefoons-in-de-klas*
- Van der Wal, A., Janssen, L. H. C., Bij de Vaate, A. J. D., Beyens, I., & Valkenburg, P. M. (2023). *De plussen en minnen van social media. Jongeren aan het woord.* Center for Research on Children, Adolescents, and the Media (CcaM), Universiteit van Amsterdam.

Meer lezen

- Smartphonebeleid op school: deze stappen helpen je op weg - Kennisnet
- Digitale Balans - Heb jij je mediagebruik onder controle? Doe de zelftest! (netwerkmediawijsheid.nl)
- Online weerbaarheid | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)